

„RĂZVRĂTIREA” DE LA SCHITUL ORGOEȘTI

Gheorghe BACIU

În timpul celui de-al doilea mandat de nacealnic al arhimandritului Chiril Cazamir (1839-1843), obștea monahală de la Orgoeștii Noi s-a confruntat cu o situație care, nicicum nu-și putea găsi locul într-o comunitate care se întemeia pe supunerea totală a membrilor săi față de cel împuternicit să o conducă. Ținând cont de caracterul necondiționat al votului ascultării, situația la care ne referim, derulată pe parcursul unui an de zile, poate fi calificată drept o răzvrătire împotriva celui care se afla, în acel moment, la conducerea schitului.

La 23 aprilie 1842, în zi de mare sărbătoare creștină, „ticăloșii și obijduiții monahi... petrecători la schit Orgoeștii” trimiteau starețului mănăstirii Neamț o scrisoare „plecată și smerită” prin care, „cu mari tânguiiri și jalanii”, îi aduceau la cunoștință nemulțumirile lor împotriva arhimandritului Chiril, pe care îl acuzau că „numai cu numele ni esti egumen”¹. Înviniurile aduse pârâtului prin această scrisoare aveau să fie reluate în alte trei „jalobe”, adresate aceluiași destinatar, din care ne-au parvenit doar două: aceea din 19 mai 1842² și cea de-a patra, ce nu are precizată data expedierii³. Nemulțumirile semnatarilor vizau atât atribuțiile religioase, spirituale, cât și pe cele administrative, gospodărești, ce decurgeau din demnitatea de egumen.

În privința atribuțiilor religioase, acuzația foarte gravă ce i se aducea, în toate cele trei tânguiiri, era aceea că „asupra sufletelor noastre nicio grijă nu are”, motiv pentru care părinții de la schit s-ar fi aflat cu totul în voia lor, astfel încât viața acestora nu s-ar mai fi deosebit cu nimic de viața mirenilor. În afară de nerespectarea acestei obligații esențiale, în absența căreia caracterul religios al unui asemenea așezământ nu se mai justifică, egumenului Chiril i se mai aducea și

¹ DANIC, Fond Mănăstirea Neamț, dos. 72, f. 11.

² *Ibidem*, f. 12.

³ *Ibidem*, f. 23.

acuzăția că ar fi avut „obiceiuri boierești”, deoarece și-ar fi ales vreo patru, cinci părinți, „carii nu sânt cu metanie de aice”, împreună cu care ar servi „câte șapte-opt feliuri bucate la masa sfinției sale”, inclusiv din carne, în timp ce „pentru masa noastră, a obștii nicio grijă n-are”, deoarece „sf. sa nici la Paște, nici la Naștire și botezul Domnului, sau la hram nu șade cu noi la masa obștii”⁴.

La fel de grave, dar mai numeroase, erau învinuirile care priveau partea gospodărească a obligațiilor egumenului, din înșiruirea acestora rezultând că nu ar fi acordat nicio atenție acestei laturi a îndatoririlor sale, decât în măsura în care ar fi contribuit la propria chivernisire. Pe primul loc, între învinuirile de această natură, se situa refuzul de a fi pus în lucrare, deși trecuseră trei ani de la preluarea funcției, hrisovul ce fusese scos anterior, „prin osârdua și silința sfinției sale părintelui ieromonah Antonii”, în vederea hotărnicirii moșiei schitului, mai ales că această sarcină îi fusese încredințată de către însuși „înalt preasfințât mitropolit, prin stăpânească poruncă”. Urma dezinteresul manifestat față de „veșmintili și alti lucruri preoțăști și diaconești”, precum și față de „ograda i chiliile și alti acareturi”, care deși „de iznoavă” aveau „trebuiță de meremetisât”, el, egumenul, trata cu indiferență aceste probleme, ca și „cum ar fi străin”. Cu totul altfel privea, însă, problema inventarului viu al schitului, exprimându-și hotărârea de a-și însuși „sporurile de viti ci va prisosî pisti capite”, lăsând schitului doar numărul de animale existent în momentul în care preluase funcția⁵.

După înșiruirea păcatelor de care s-ar fi făcut vinovat egumenul Chiril, în primele două din cele trei jalobe – cum le numeau chiar autorii lor – se proceda la demontarea apărării învinuitului care se întemeia pe argumentul lipsei banilor. Și în această privință, poziția acuzatorilor se întemeia pe probe concrete, imbatabile. Se invoca, în primul rând, scrisoarea prin care „înalt preasfinția sa”, mitropolitul Veniamin Costachi, scutise schitul de obligația de a vărsa către mănăstirea Neamțului cota obișnuită din veniturile sale, cu indicația expresă ca banii respectivi să fie folosiți în scopul hotărnicirii moșiei. Se arăta, apoi, că schitul dispunea oricum și de alte venituri provenite din crâșmele și dughenile proprii, din vânzarea unor cantități de fân și de grâu, precum și a „câtiva viti mari cu coarni”.

⁴ Cea de-a patra tânguire.

⁵ Prima tânguire, din 23 aprilie 1842.

Justificându-și demersurile către starețul mănăstirii Neamț, față de care schitul era închinat, pe argumentul că ei, reclamanții, „ca unii ce ni aflăm fii ai casâi” (Chiril și cei patru-cinci apropiați ai săi veneau de la mănăstirea Slatina), nu puteau rămâne indiferenți față de situația prezentată, fie și pentru a nu fi acuzați de complicitate prin tăcere, semnatarii „cu lacrimi” se rugau să nu mai fie lăsați în părăsire, „ca oile ce n-au păstoriu” și să fie mângâiați „cu o milă părintască”, rugăminte care, în ultima tânguire, căpăta un contur mult mai precis prin solicitarea unui „părinti de acolo să ne fie egumen”⁶.

În fruntea celor care semnavă cele trei tânguiuri adresate starețului de la Neamț (numărul lor a scăzut de la 28, în cazul celei dintâi, la 22, a doua oară, pentru ca, în final, să rămână doar cinci) se afla, de fiecare dată, Teodor duhovnic, nimeni altul decât cel ce se aflase la conducerea schitului înainte și după primul mandat al arhimandritului Chiril Cazamir.

Întrucât, la prima vedere, această „răzvrătire” poate căpăta aspectul unei dispute între Teodor, fostul deținător al egumeniei, și Chiril, succesorul său în această demnitate, o prezentare asupra celor două personaje s-ar impune cu necesitate.

Despre Chiril Cazamir știm că era originar de pe Valea Horăieții (zonă în care se afla schitul ctitorit de spătăreasa Safta Bogdan), înrudit cu familiile boierești Codreanu și Jora. Nu știm, însă, la ce mănăstire își avea metania, adică unde fusese tuns ca monah, și deci de unde venise, prin 1834-1835, pentru a prelua egumenia schitului Orgoeștii Noi, în locul ieroshimonahului Teodor care o deținuse din 1832. Din puținele informații pe care le deținem despre acesta ar rezulta că se bucura de protecția mitropolitului Veniamin Costachi, fapt ce explică numirea sa în defavoarea cuiva care se arătase vrednic de demnitatea respectivă. Spre această supoziție conduce și bunăvoința manifestată de mitropolit, la 24 ianuarie 1837, când, la cererea arhimandritului Chiril, ce nu mai dorea să rămână egumen la Orgoești, pentru „a să tragi la monastiria Slatina”, i-a „îngăduit această voi”. Și mai interesant, din punctul de vedere al supoziției noastre, este dreptul acordat preacuvioșiei sale de „a-ș lua toate lucrurile ce va fi având”, precum și pe cinci dintre părinții schitului, „anume: duhovnic Veniamin, ierodiaconul Partenie, ierodiaconul Nicon, monah Calinic și monah Iacov”⁷. În opinia noastră, din această aprobare

⁶ *Ibidem*.

⁷ DANIC, Fond Mănăstirea Neamț, dos. 72, f. 53.

ar rezulta că arhimandritul Chiril era deținătorul unei averi personale, pe care o muta de la o mănăstire la alta, și a unui personal pus la dispoziția sa, care, de asemenea, îl însoțea în peregrinările sale. Șirul favorurilor a continuat cu readucerea arhimandritului în fruntea schitului de la Orgoești, în 1839, pare-se tot la cererea sa dictată, de această dată, de dorința de a-și trăi acolo, în liniște, zilele ce-i mai erau hărăzite. Așa cum rezultă din reclamațiile celor pe care îi numea „răzvrățitori”, și de această dată venise însoțit de un grup de monahi ce alcătuiau anturajul său permanent. Era atât de decis să-și trăiască restul zilelor în liniște și în huzur – dacă ne luăm după conținutul reclamațiilor – încât ar fi ignorat atât îndatoririle firești, cât și porunca expresă a mitropolitului cu privire la hotărnicirea moșiei schitului.

În opoziție cu Chiril, informațiile – puține și acestea, dar suficient de sugestive – referitoare la ieroshimonahul Teodor, conturează imaginea unui monah pătruns de conștiința responsabilităților spirituale și administrative ce decurgeau din deținerea egumeniei, a unui păstor atașat de soarta comunității din care făcea parte, interesat atât de prezentul cât și de viitorul acesteia. Conduc spre această impresie atât preocupările sale pentru îmbogățirea inventarului bisericesc, inclusiv din fonduri proprii, cât și, mai ales, energia depusă, susținută de priceperea în domeniu a părintelui Antonie Dumbravă, pentru a obține hrisovul necesar hotărnicirii moșiei, în urma sentinței Divanului domnului Mihail Sturdza, ce punea capăt pricinii de judecată cu răzeșii din Orgoești. Decizia de a se ridica cu tânguire împotriva conducătorului schitului, precum și atitudinea adoptată în câteva ipostaze ale „răzvrătirii”, surprinse în documentele cercetate, evidențiază un caracter hotărât, dârz, gata să înfrunte consecințele ce decurgeau din acțiunile sale, un caracter demn de laudă pentru un mirean, dar care, trebuie să admitem că nu prea se potrivea cu „tăierea voii proprii” și cu lepădarea „de mândrie, de slava deșartă și de mânie”, ce decurg din votul ascultării⁸.

În afară de indignarea provocată de indiferența cu care Chiril Cazamir trata problemele și viețuitorii schitului, la declanșarea „răzvrătirii” au contribuit, credem noi, și alți factori a căror existență vom încerca să o evidențiem. Ne vom referi mai întâi la problemele pe care le poate provoca neintegrarea unui stareț, numit din altă mănăstire, în tradiția locului în care vine. Abordând această problemă, mitropolitul

⁸ Antonie Plămădeală, *Tradiție și libertate în spiritualitatea ortodoxă*, Sibiu, 1983, p. 122.

Antonie Plămădeală afirma că, în eventualitatea că acesta ar încerca să introducă rânduieli străine de tradiția locului, acest lucru nu ar fi posibil, deoarece s-ar „produce imediat un fel de fenomen de respingere naturală, asemănător cu acela care apare în grefele de inimă”. Încercarea ar putea fi încununată de succes numai dacă cel care vine din altă parte ar avea „o personalitate care să-i copleșească pe cei la care vine”, sau dacă ar veni „cu aureola unei autorități duhovnicești” speciale, „de pildă cu girul Sfântului Munte”⁹, deși nici într-o astfel de situație succesul nu este garantat, astfel încât ascultarea de stareț, „oricât e ea de strictă și severă, e totuși condiționată de integrarea starețului în tradiție”¹⁰. Ori, în opinia noastră, exact acest lucru s-a întâmplat la schitul Orgoștii Noi, cu deosebirea că „răzvrătirea” nu a fost provocată de faptul că, plin de zel, noul egumen ar fi dorit să introducă rânduieli noi, peste cele obișnuite, ci de faptul că acesta nesocotea rânduielile statornicite, situație care îi făcea pe „răzvrătitori” să afirme că „ne prăpădim cu totul sufletește”¹¹. Reacția lor, ce ar putea părea ciudată, având în vedere că dezinteresul imputat egumenului le oferea o anumită relaxare a nevoiței pe care o impuneau îndatoririle religioase, se explică prin faptul, că schitul în cauză fusese ctitorit și închinat mănăstirii Neamț în vremea când acolo mai păstora încă Paisie Velicicovschi, cel care îndrumase activitatea monahală spre rugăciune, spre contemplație, orientare care a fost imprimată, mai mult sau mai puțin, și metoacelor din subordine. Deși se știe că, după moartea lui Paisie, mănăstirea Neamț, pe care o transformase într-o „vatră de isihăști”, a revenit la vechea tradiție bazată pe *ora et labora* (roagă-te și muncește)¹², este de presupus că metoacele sale să fi păstrat un atașament mai puternic pentru cele ce reprezentau nevoia sufletului, atașament care a intrat în conflict cu atitudinea atât de diferită a celui venit de la mănăstirea Slatina și a însoțitorilor săi.

De însoțitorii lui Chiril se leagă cel de-al doilea aspect pe care dorim să-l evidențiem, în legătură cu factorii ce au condus la declanșarea „răzvrătirii”. În această privință, avem în vedere faptul că egumenul Chiril nu venise singur în schitul ce-i fusese încredințat spre păstorire, ci împreună cu cinci monahi apropiați lui, care îl însoțiseră în peregrinările lui anterioare și care aparțineau aceluiași tradiții ca și el. Egumenul se

⁹ *Ibidem*, p. 36.

¹⁰ *Ibidem*, p. 37.

¹¹ DANIC, Fond Mănăstirea Neamț, dos. 62, f. 23.

¹² Antonie Plămădeală, *op. cit.*, p. 37.

baza deci pe un grup de susținători, fapt ce l-a determinat să se împotrivescă fenomenului „de respingere naturală” pe care neadaptarea sa la tradițiile locale l-a provocat. În chip firesc, această atitudine a avut ca rezultat și împărțirea obștii în două tabere, disproporționate numeric, cea mai numeroasă dintre acestea fiind alcătuită din monahii cu metanie la Orgoești și din cei veniți de multă vreme acolo, cei care, în jalobele lor, se intitulau „fii ai căsâi”, iar pe care protosinghelul Gavril, trimis să ancheteze situația la fața locului, îi numea „părinții nemțeni carii sânt vro 40”¹³.

Având în vedere că arhimandritul Chiril fusese numit pentru a doua oară la conducerea schitului încă din 1839, se poate pune întrebarea de ce reacția părintelui Teodor și a susținătorilor săi s-a produs abia în primăvara anului 1842. În ceea ce ne privește, credem că alegerea acestui moment ar putea avea legătură cu evenimentele petrecute la cel mai înalt nivel al Bisericii Moldovei. Făcând această afirmație, ne gândim la faptul că, în ianuarie 1842, mitropolitul Veniamin Costachi, aflat în scaunul mitropolitan din anul 1803, a demisionat și s-a retras la mănăstirea Slatina, din cauza neînțelegerilor cu domnul țării, care intenționa să impună controlul statului asupra averilor bisericesti. Preluarea conducerii bisericii moldovene de către un locotenent mitropolitan, împreună cu proaspăt înființatul Comitet al Mitropoliei și al Mănăstirilor Pământene¹⁴, avea ca rezultat, printre altele, și lipsirea arhimandritului Chiril de sprijinul înaltului său protector, situație ce nu putea decât să încurajeze atitudinea contestatarilor săi, care, până atunci nu puteau risca să înfrunte mânia mitropolitului printr-o acțiune potrivnică protejatului său.

Atitudinea mănăstirii Neamț față de problemele de la schitul ce-i era subordonat a început să se contureze odată cu scrisoarea pe care, la începutul lunii mai, starețul său i-o trimitea Casandrei Costachi, împreună cu „jaloba tânguitoare” împotriva arhimandritului Chiril. După ce o informa asupra situației de la schit, arhimandritul Benedict – amintindu-i de faptul că moștenea calitatea de ctitoră, deci și obligațiile corespunzătoare – o solicita să binevoiască „a puni la cale îndestularea acelor puțini părinți” care ar fi pătimit de pe urma faptului că arhimandritul Chiril nu le-ar fi asigurat „cele de nevoie pentru traiul vieții”¹⁵. Ținând cont de faptul că din tânguiriile călugărilor de la Orgoești

¹³ DJANI, Fond Mitropolia Moldovei și Sucevei, dos. A6/1842, f. 28.

¹⁴ Melchisedek, *Chronica Romanului și a Episcopiei de Roman*, București, 1875, p. 200.

¹⁵ DANIC, Fond Mănăstirea Neamț, dos. 72, f. 14 verso.

nu rezultă nicicum că pârâtul stareț nu le-ar fi asigurat cele necesare traiului, ei reclamând doar nerespectarea podvigului (canonului) călugăresc și lipsa de preocupare pentru gospodărirea inventarului și a averii schitului, această cerere a starețului nemțean nu poate fi interpretată decât ca o încercare de a determina acordarea unei noi danii.

Cât privește reclamațiile ce țineau de nerespectarea podvigului, arhimandritul Benedict se arăta dispus a accepta „datoria ce ne stă asupra” pentru „a să păzi nestrămutat pe veșnicie buna orânduială”, cu condiția ca în prealabil să primească „dezlegare întru aciasta” de la Casandra Costachi¹⁶, fapt ce pare de neînțeles având în vedere că schitul Orgoești era închinat mănăstirii Neamț.

Nedumerirea provocată de această cerere devine și mai justificată atunci când, din scrisoarea de răspuns a Casandrei Costachi, din 16 mai 1842, aflăm că tocmai cu acest scop maica sa și-a închinat ctitoria mănăstirii Neamț: pentru ca mănăstirea, prin nacealnici rânduiți pe viață, să cârmuiască „înfrățitul soboraș de părinți” spre a nu risipi zestrea ce-i fusese acordată, ci spre „a o înmulți și a economisi pentru îndestulare schitului”. În aceeași scrisoare, Casandra preciza că arhimandritul Chiril fusese rânduit fără voia ei, exprimându-și, însă, convingerea că „preasfințitul mitropolit” nu îl numise numai pentru ca „nemică să nu facă, dar să-ș ei sporurili”, ci pentru „a-ș păzi datoria” și pentru a pune în lucrare „hrisovul cel cu multă cheltuială câștigat”, în vederea hotărnicirii moșiei ce fusese „discurcată di pricinili împresurării”. Știind că arhimandritul nu se achitase de sarcina expresă a hotărnicirii moșiei, fiica Saftei Bogdan nu se îndoia „că n-ar fi adevărati și celilanti arătări” din „jaluba săborului” și îi recomanda starețului de la Neamț să trimită la Orgoești doi părinți duhovnici „vrednici de credință” ca să cerceteze cele reclamate și, de vor fi adevărate, „sfinția voastră veți puni la cali cum a fi di cu bună cuviință”¹⁷.

Abia din răspunsul starețului nemțean la această scrisoare a Casandrei Costachi ne lămurim de ce avea nevoie de dezlegarea ei ca să întreprindă cele necesare pentru a restabili „buna orânduială”. Explicația sa era foarte simplă: mănăstirea Neamț nu putea întreprinde nimic în privința „răzvrătirii” deoarece toate documentele schitului, inclusiv actul de închinare, fuseseră luate de către mitropolitul Veniamin Costachi care le încredințase arhimandritului Chiril. În consecință, mănăstirea nu

¹⁶ *Ibidem.*

¹⁷ *Ibidem*, f. 16.

dispunea de temeiul legal pentru a se implica în rezolvarea problemei și de aceea o ruga pe ctitoră să obțină o hotărâre în acest sens de la Comitetul Mitropoliei și al Mănăstirilor Pământene, situație în care va proceda imediat la cercetarea solicitată¹⁸.

Desigur, arhimandritul Chiril, în posesia căruia se aflau pomenitele documente, era conștient de faptul că mănăstirea Neamț nu se putea implica în această problemă, supoziția noastră întemeindu-se pe faptul că, deși, cu siguranță, era la curent cu jalobele pârătorilor săi, nu a simțit nevoia să ofere vreo explicație, sau să ceară sprijin celor care, în virtutea voinței ctitorei, ar fi trebuit să se subordoneze. În consecință, atunci când a ajuns la concluzia că trebuie să reacționeze, egumenul Chiril s-a adresat Comitetului Mitropoliei și Mănăstirilor Pământene, prin scrisoarea din 25 septembrie 1842, informând această instituție că, începând din luna martie, era ținta unei zavistii pe care o pornise ieromonahul Teodor, fost nacealnic, însoțit cu monahul Ionichentii, ce ar fi fost alungat din schitul Horaia, „pentru multii lui mârșăvii”, și cu monahul Ionichii, care fusese o vreme blănar la Mitropolie. În relatarea sa, Teodor, considerat capul răutăților, se făcea vinovat de a-i fi „tulburat pi toți monahii din schit încât... au dat jalbe pi la monastire Neamțului și la cucoana Casandra”, de a-i fi îndemnat chiar să-l „scoată cu prăjinile din schit”, de a-l fi defăimat „prin toate casile boierești din târgul Bârladului”, astfel încât s-a pricinuit și o sminteală a mirenilor, și, peste toate acestea, își permisesese să călugărească un poslușnic al său „în chilii, fără a me vroință”. Deși nu sufla niciun cuvânt despre acuzațiile ce-i erau aduse, arhimandritul Chiril cerea ca cei trei răzvrățitori să fie mutați la mănăstirea Neamțului, sau în altă parte, „unde să va găsi de cuviință”¹⁹.

Se pare că mitropolitul Veniamin Costachi nu era singurul protector al arhimandritului Chiril deoarece, fără a pune problema unei cercetări la fața locului, spre a nu „să îngădui mai multă supărare nacealnicului, a căruia cinsti și buni purtări sânt cunoscute și comitetului”, acesta însărcina mănăstirea Neamț cu strămutarea celor trei și pe nacealnicul de la schitul Stioborâni cu misiunea de a merge la schitul Orgoești spre a reaminti celor de acolo datoria de a păzi cuviincioasa „cinstire, supuneri și ascultari” față de nacealnicul lor²⁰.

¹⁸ *Ibidem*, f. 20.

¹⁹ DJANI, Fond Mitropolia Moldovei și Sucevei, dos. A6/1842, f. 2.

²⁰ *Ibidem*.

Atitudinea energică cu care Comitetul Mitropoliei era decis să soluționeze problema s-a poticnit, însă, în obiecția ridicată de starețul mănăstirii Neamț, în răspunsul din 16 octombrie 1842. După ce preciza că a luat la cunoștință faptul că nacealnicul Chiril se tânguise „cinstului comitet” despre tulburările prin care cei trei monahi vătămău liniștea obștească, „cât și pitrecerea sfinției sale”(!), arhimandritul Benedict arăta că punerea în aplicare a sancțiunii ordonate ar putea „pricinui jâgnire ctitorii”, adică „dumneai cucoana Casandra, cumnata părintelui Mitropolit” și recomanda să fie consultată și ea, recomandare însușită de către comitet, care, la 19 octombrie trimitea ctitorei o adresă prin care era poftită să susțină pomenita sancțiune²¹.

Răspunzând acestei adrese, la 24 octombrie 1842, Casandra Costachi confirma că schitul ctitorit de maica sa, „încă înainte de anul 1800”, fusese închinat mănăstirii Neamț, aceasta având obligația de a priveghea buna rânduială dintre monahi, precum și respectarea rânduielilor bisericești. Adăuga că, până la acea dată, mănăstirea își îndeplinesc îndatoririle ce-i reveneau, „liniștind neînvoirile dintre părinți ce au urmat câtiodată” și îndrumând rânduielile bisericești „potrivit cu podviga lor”. Întrucât, de această dată, mănăstirea, deposedată de documentul de închinare, considera „că nu mai ari supt protecsâia sa pomenitul schit”, ea, ctitora, care nu știa sub ce învinovățire se dorea îndepărtarea unor părinți, dar știa că această hotărâre fusese luată fără nici o cercetare, ruga Comitetul Mitropoliei să lase în seama mănăstirii Neamț rezolvarea, „prin duhovnicești chipuri”, a neînțelegerilor de la Orgoești și să întreprindă demersurile necesare pentru a se afla în posesia cui se găsea actul de închinare ca nu cumva moșia schitului să fie dată în posesie²².

Între timp, arhimandritul Chiril, căruia încă de la 30 septembrie îi fusese trimisă înștiințare privind hotărârea luată de către Comitetul Mitropoliei²³, neștiind din ce pricină sancțiunea nu fusese pusă în aplicare, se adresa din nou instituției respective, la 16 noiembrie 1842, informând că „răutate ce au fost pornit acest Teodor cu ai săi niciun minut nu încetează” și rugând „a puni la cali cele di cuviinți că poati acest răzvrătitor să fii pornit în scopos spri a faci vreun bont”²⁴. În urma

²¹ *Ibidem*, f. 9.

²² *Ibidem*, f. 15-16.

²³ *Ibidem*, f. 6.

²⁴ *Ibidem*, f. 10. Cuvântul bont sau bunt avea semnificația de revoltă.

acestui nou demers, fără a mai aștepta răspunsul Casandrei Costachi, numitul comitet a reînnoit însărcinările pe care le dăduse în septembrie protosinghelului Gavril și mănăstirii Neamț²⁵. Cu același prilej, mănăstirii Neamț i se cerea să răspundă la întrebarea ctitorei referitoare la actul de închinare²⁶.

Adresa trimisă „preacuviosului stareț și decasteriei m-rii Neamțul și Secul”, la 19 noiembrie 1842, prin care se cerea „ca îndată pe pârâții monahi Teodor, Ionichie și Ionichentie să-i depărtezi la alt schit și să raportuiască de întocmai urmare”²⁷, oferă și câteva elemente de natură a evidenția raporturile, nu tocmai armonioase, dintre conducerea unor mari așezăminte monahale, cum ar fi, în cazul de față, mănăstirea Neamț, și această instituție de stat, recent înființată, care „administra partea materială a Mitropoliei”²⁸. Constatând că mănăstirea Neamț nu făcuse nimic pentru a pune în aplicare hotărârea referitoare la izgonirea celor trei, deși se căzuse de acord asupra așteptării răspunsului ctitorei, Comitetul Mitropoliei formula deschis acuzația de complicitate între cele două părți pentru „a intrigarisî liniștea nacealnicului”²⁹, care, după cum se vede, pentru diriguitorii bisericești ai Moldovei reprezenta aspectul cel mai important al acestei probleme. Confruntată cu o asemenea acuzație, ce nu pare să fi fost tocmai neîntemeiată, mănăstirea se grăbește a înștiința și Comitetul Mitropoliei și pe arhimandritul Chiril că va trimite un părinte „la zisul schit de undi, rădicând pe numiții părinți, cu tot calabalâcul lor, să-i aducă aice spre a să urma cu dânsii după poroncă...”³⁰.

În ciuda zelului pe care părea să-l exprime acest răspuns, primul care a ajuns la schit, pentru a cerceta și a liniști situația de acolo, a fost protosinghelul Gavril, de la schitul Știoborâni, care, prin raportul din 28 noiembrie 1842, informa că i-a „depărtat pe acei trei părinți îndreptându-le drumul cătră Niamț pân la Lipova” și că, din cercetarea ce a făcut monahilor rămași, a constatat că aceștia erau „mulțamiți cu părintele arhimandrit, cerându-și iertăciune de greșala ci au făcut cu dari di jalbă”, această rătăcire punând-o pe seama părintelui Teodor, care, în calitatea sa de duhovnic al schitului, înainte de a-i primi la mărturisire,

²⁵ DJANI, Fond Mitropolia Moldovei și Sucevei, dos. A6/1842, f. 12 și verso.

²⁶ DANIC, Fond Mănăstirea Neamț, dos. 72, f. 28.

²⁷ *Ibidem*, f. 30.

²⁸ Melchisedek, *op. cit.*, p. 200.

²⁹ DANIC, Fond Mănăstirea Neamț, dos. 72, f. 30.

³⁰ *Ibidem*, f. 31.

„le punea îndatorire” ca să fie „uniți cu sfinția sa ca să poată răsturna pi părintii arhimandrit și să fie însuș nacealnic”³¹. Căința exprimată față de faptul „că au greșit” atunci când „ei s-au alunecat a să iscăli” pe jalobele trimise mănăstirii Neamț, pare, însă, să-și aibă originea în modul diferit în care erau tratați de către nacealnic, care, potrivit raportului, „să sârguiești a-i mulțami foarte bini pre părinți”, oferindu-le „masă bună, cu pâne de săcară”, cu câte două „feluri de bucati, cu vin sâmbăta, duminica și de sărbători, cu dare de lână pentru haine”, de „bocanci, cămăși și altili trebuitoare”³². La sfârșitul raportului său, în ciuda tabloului idilic pe care îl înfățișează, protosinghelul Gavril ține să precizeze că pericolul răzvrătirii nu fusese pe deplin îndepărtat, deoarece un monah „Chesarii și un frati Tanasă” continuau să pricinuiască zânzanie între părinți, deși făgăduiseră să se lepede de astfel de fapte³³. Rezoluția pusă de către primitorii raportului reprezintă o dovadă a priceperii respectivilor de a împlети intransigența cu concesiia: interzicea celor trei izgoniți să mai revină vreodată la schit, dar le permitea să-și ia lucrurile ce le rămăseseră acolo.

Raportul trimis Comitetului Mitropoliei, la 2 decembrie 1842, de către arhimandritul Chiril, cu privire la modul în care se produsese îndepărtarea celor trei monahi, ne lămurește că lucrurile nu se petrecuseră chiar atât de simplu, cum rezultă din relatarea protosinghelului Gavril. Desfășurarea evenimentelor a cunoscut și momente dramatice, deoarece „ieroshimonahul Teodor”, pus în fața iminenței izgonirii din schitul pe care îl condusesese și îl înzestrase, ar fi înșfăcat un topor, încercând să se urce în clopotniță pentru a sparge clopotul pe care îl făcuse în timpul „năcelniciei sale”, și doar intervenția promptă a celorlalți părinți a făcut ca astăzi biserica din Căpușneni să se poată folosi de clopotul respectiv. Ca și cum incidentul cu clopotul nu fusese suficient, după ce „acei trii tulburători”, încărcăți într-o trăsură, au fost scoși din schit și îndreptați spre mănăstirea Neamț, Teodor, răzlețindu-se de ceilalți, „s-au dus la schitu Pârveștii”, de unde, peste vreo două zile, „ar fi pornit la Eși”. Drept pentru care arhimandritul Chiril ruga „pi cinstitul comitet să binevoiască a înainti puneri la cali cum va socoti cu un asămine om”³⁴.

³¹ DJANI, Fond Mitropolia Moldovei și Sucevei, dos. A6/1842, f. 20.

³² *Ibidem*.

³³ *Ibidem*.

³⁴ *Ibidem*, f. 18.

Îndreptându-și pașii spre schitul Pârvești, unde, la fel ca în orice așezământ de acest tip, un monah putea fi adăpostit timp de trei zile, părintele Teodor intenționa, de fapt, să se apropie de ctitora Casandra Costachi, care, la acea dată, nemaifiind proprietara moșiei Roșiești, își ducea existența la Chițcani, pe moșia moștenită de la mama sa, moșie situată nu departe de schitul respectiv. Întrucât ctitora era plecată în capitală, părintele Teodor a fost nevoit să plece în căutarea ei. În scrisoarea pe care i-o adresa acestei „preacinstiti cucoani”, la 3 decembrie 1842, părintele Teodor adăuga portretului conturat până acum și calitățile unui bun diplomat și psiholog, calități la care era decis să recurgă, fără a se zgârci, pentru a obține sprijinul respectivei cucoane.

Justificându-și demersul pe faptul că „istoriile vechi”, la fel ca și „întâmplările noi”, dovedeau că și femeile au avut un rol important în potolirea neînvoirilor apărute între fețele bisericesti și în restatornicirea păcii între ele, precum și pe multele dovezi ale înaltei înțelepciuni a celei la care apela, părintele Teodor îi aducea la cunoștință că, la peste 60 de ani ai săi, fusese alungat din schitul în care se afla de mulți ani și pe care îl slujise în toate ipostazele impuse de situație: ca egumen, duhovnic, preot slujitor în biserică, cântăreț la strană, dichiu sau vătaf „pe moșioara schitului”, ba și ca „bucătariu cu săptămâna la obștie, după rânduiala soboarălor, chiar și când mă gășăm egumen”. Înșiruind apoi tot ceea ce făcuse în folosul schitului, inclusiv prin bani proprii, nu uita să se apere de posibilitatea acuzației de a fi căzut în păcatul trufiei, specificând că „nu pentru a mă lăuda am scris acestea”, ci pentru a dovedi dreptul de a fi lăsat să moară acolo unde își avea metania, mai ales că, în opinia sa, nu se făcea vinovat de nici o „faptă îngiosătoare schimii și vârștii ci port”. Ca una ce-l cunoștea de multă vreme și știa că tot ceea ce făcuse nu fusese „spre defăimarea schitului”, ctitora era rugată să țină cont că vârsta lui înaintată și sănătatea șubrezită nu-i permiteau să plece în căutarea altui „loc pentru mormânt” și să intervină, „prin locul cuvenit”, pentru a obține readucerea sa „și a celorlalți doi părinți la schit”³⁵.

Scrisoarea pe care ctitora o trimitea, chiar a doua zi, Comitetului Mitropoliei, dovedește, pe de o parte, că ea nu știuse până atunci împotriva căror monahi era îndreptată hotărârea de izgonire și, pe de altă parte, că apelul părintelui Teodor la diplomație și psihologie nu rămăsese fără rezultat. Reafirmându-și interesul de a contribui la „sporirea și înflorirea” schitului maicii sale, precum și la „paza bunii orânduiei” de

³⁵ *Ibidem*, f. 27.

acolo, Casandra Costachi își exprima disponibilitatea de a se asocia cu măsurile punitive îndreptate împotriva unor „oameni căzuți în alunecări neîndreptate”, disociindu-se însă de eventualitatea pedepsirii unor „oameni cinstiți, cari fac podoabă avându-i schitul în soborul său”, așa cum era cazul „cinstului și cuviosului duhovnic Teodor”, pe care-l cunoștea de multă vreme, stima pe care i-o purta neîntemeindu-se deci pe „mijlociri lăaturalnice”, cum, pare că ar vrea ea să spună, era situația arhimandritului Chiril, susținut de persoane suspuse. Prin urmare, invocând „dreptatea ci am prin însușirea de ctitoră”, semnatarea scrisorii din 4 decembrie 1842 înștiința Comitetul că „poftesc, iar mai mult rog, ca părinții puș în prigoană să fie întorși, așezați și liniștiți pe la chiliile sale fără nicio întârziere”. Adăugând că prin izgonirea părintelui Teodor, cu care nu va fi de acord atâta vreme cât se va afla în viață, nu s-ar obține decât izgonirea din sufletul ei a evlaviei ce o avea „pentru acel sfânt lăcaș”, ctitora nu scăpa din vedere să precizeze că acest lucru ar putea să coste foarte mult. Rămânea optimistă însă, exprimându-și speranța că membrii Comitetului nu îi vor provoca o astfel de supărare și că îi vor trimite „fără întârziere” hotărârea referitoare la „statornicirea numitului părinte și a celorlanți doi în schit iarăș”³⁶.

Deloc impresionat de tonul hotărât și de amenințarea referitoare la consecințele ce ar fi decurs pentru schit din supărarea ce i-ar fi provocat-o ctitorei o hotărâre potrivnică voinței sale, pe scrisoarea acesteia, la 31 decembrie, Comitetul Mitropoliei pune rezoluția: „Să va urma după hotărârea dată”³⁷. O scrisoare din 6 decembrie 1842 ne dovedește, însă, că mănăstirea Neamț, în sarcina căreia revenea obligația punerii în aplicare a acestei hotărâri, nu manifesta niciun zor pentru izgonirea celor „trii ieromonahi di la schitul Urguieștii” și pentru a da astfel satisfacție arhimandritului Chiril, pe care nu mănăstirea îl numise în funcția de nacealnic și pe care nu îl susținea împotriva celor pe care îi considera răzvrățitori, în ciuda înaltei protecții de care acesta se bucura. Și de această dată, mănăstirea invoca faptul că ea nu mai avea nici un drept de a se amesteca în problemele schitului, din momentul în care mitropolitul Veniamin Costachi îndeplinise cererea arhimandritului-nacealnic, hotărând să-l lase „în toată a sa dispozătați cât va fi în viață”. În plus, mănăstirea nici nu avea dreptul de a ridica monahi de pe la schituri, deoarece acest fapt se număra printre atribuțiile de care beneficiau

³⁶ DJANI, fond Mitropolia Moldovei și Sucevei, dos. A6/1842, f. 25 și verso.

³⁷ *Ibidem*.

nacealniciei, arhimandritul Chiril având deci toată libertatea de a-i trimite pe cei trei răzvrățitori la Neamț. Dacă totuși „cinstitul comitet lăsa toată urmarea îndreptării lucrurilor de la acel schit asupra mănăstirii, apoi urmează ca mai întâi să se facă discoperiri la fața locului, prin cercetari de cătră înadins rânduți de aici, și atuncia pentru partea vinovată să se aduce la știința cinstitului comitet și să se ceri puniri la cale spre îndreptarea lucrurilor”³⁸.

În ceea ce privește liniștea instaurată la schit de către protosinghelul Gavril, aceasta avea să fie foarte curând tulburată, nu de către monahul Chesarii și de către fratele Tanasă, ci de către însuși Teodor, care, așa cum rezultă dintr-o scrisoare, din 9 decembrie 1842, a arhimandritului Chiril, în dimineața acelei zile sosise de la Iași, cu o epistolă din partea ctitorei, care pe el, nacealnicul schitului, îl făcea „cu totul di nicinsti”. Scrisoarea incriminată era trimisă nacealnicului de la Știoborăni, cu rugăminte de a înștiința Comitetul Mitropoliei de cele întâmplate și de a cere „dizlegari în ce chip să urmezi”, deoarece starea vremii și slăbiciunea proprie nu-i permiteau confratelui de la Orgoești să meargă personal la Iași. Spre deosebire de numitul comitet, nacealnicul Chiril nu rămăsese indiferent la atitudinea ctitorei, deoarece îl ruga pe protosinghelul Gavril ca, fără o nouă dezlegare de la înaltele autorități bisericești ale țării, să nu mai întreprindă o nouă izgonire a „răului acestue”, pentru a nu provoca supărarea celei care revendica drept de „stăpânire... asupra schitului”³⁹.

Peste trei zile, protosinghelul Gavril îndeplinea rugăminte arhimandritului Chiril, informând Comitetul Mitropoliei asupra ultimelor întâmplări de la Orgoești. Cu acest prilej, părintele Teodor era iarăși înfățișat ca principal instigator al răzvrătirii celor vreo 40 de călugări nemțeni, în acțiunea sa, ce viza obținerea funcției de nacealnic, fiind susținut și de iconomul Pimen, pe care nu-l învinovățise în raportul precedent deoarece făgăduise „bun început și că nu va mai primi pre părintele Teodor a să statornici la schit”⁴⁰.

Între timp, pentru a nu mai fi acuzată de complicitate cu cei răzvrățiți, mănăstirea Neamț a întreprins demersurile necesare spre a se lămurii în problema întâmplărilor de la Orgoești. Despre aceste demersuri aflăm din două adrese, ambele din 16 ianuarie 1843, trimise de către arhimandritul Chiril dicasteriei mănăstirilor Neamț și Secu. Din prima

³⁸ DANIC, Fond Mănăstirea Neamț, dos. 73, f. 32.

³⁹ DJANI, Fond Mitropolia Moldovei și Sucevei, dos. A6/1842, f. 29.

⁴⁰ *Ibidem*, f. 28.

adresă rezultă că mănăstirea îi trimisese copii de pe jalobele monahilor de la schit, cerându-i să răspundă la toate acuzațiile ce-i erau aduse, cerere de la care nacealnicul se eschiva, propunând ca „cinstita dicasterii să binevoiască a-i chiema față pe toți viețuitorii din acest schit” și, pe baza tânguiriîi fiecăruia, să adopte hotărârea cuviincioasă⁴¹.

Din cea de-a doua adresă înțelegem că mănăstirea, spre deosebire de Comitetul Mitropoliei, nu era dispusă să-l considere pe nacealnic deasupra oricărei bănuieli, cerându-i să răspundă unde se aflau documentele schitului, ce venit avea schitul, din ce surse provenea și la ce se întrebuința, câte vite luase în primire și câte existau în acel moment. Și mai surprinzător pare faptul că – ținând cont de indiferența cu care, inițial, tratase mănăstirea – arhimandritul Chiril răspunde acestor întrebări: declară că va înfățișa documentele schitului aflate în posesia sa, informează că venitul de 4700 lei pe an era folosit pentru întreținerea celor 40 de viețuitori, pentru lefii argaților, pentru sarea trebuincioasă și reparațiile necesare și că, în acel moment, schitul avea 95 de vite cornute, față de cele 70 pe care le primise, și 504 oi, în raport cu 483. În privința celorlalte bunuri ce completau zestrea „casii”, nacealnicul se obliga să acopere orice lipsă ar putea fi constatată⁴².

Concomitent cu chestionarea în scris a nacialnicului Chiril, mănăstirea Neamț și-a respectat și promisiunea de a face cercetare la fața locului, prin intermediul a doi părinți, respectiv prin ieromonahul Nectarie și schimonahul Iacov, care, la 22 ianuarie 1843, își prezentau raportul din care rezulta că vinovat de tot „zurbalăcul” de la schit se făcea duhovnicul Teodor „și cu ceilanți” (fără a preciza cine erau „ceilanți”), care și-ar fi recunoscut vinovăția de a-i fi „iscălit fără de știri” pe ceilalți monahi, faptă prin care a adus numeroase „supărări atât opștiei precum și sf. sale păr arhimandrit”, după care recunoaștere „îndată au fugit”⁴³. Întrucât recunoașterea unei astfel de vinovății vine în totală contradicție cu raportul protosinghelului Gavril, la fel de nefavorabil părintelui Teodor, din care rezultă foarte clar că monahii de la Orgoești își recunoscuseră vina de a fi semnat jalobele ce-l acuzau pe nacealnic, motiv pentru care își cereau iertăciune, considerăm că există motive întemeiate de îndoială asura acestor afirmații.

⁴¹ DANIC, Fond Mănăstirea Neamț, dos. 72, f. 37.

⁴² *Ibidem*, f. 38-39.

⁴³ *Ibidem*, f. 45.

Explicația acestei schimbări de atitudine din partea mănăstirii Neamț, care, până acum, tergiversase punerea în aplicare a sancțiunii hotărâte de Comitetul Mitropoliei împotriva fostului nacealnic, ce reprezenta gruparea majoritară a „călugărilor nemțeni”, adică a celor care se considerau „fiii casii”, și-ar putea avea originea în receptivitatea manifestată de arhimandritul Chiril față de amenințarea fățișă a ctitoriei, referitoare la faptul că, prin nesocotirea voinței sale, s-ar izgoni evlavia pe care o purta schitului, situație care ar putea „costeși” schitul foarte mult. Temându-se, probabil, de faptul că moștenitoarea calității și a dreptului de ctitoră – care în disputa din mănăstirea Neamț și Comitetul Mitropoliei se situase de partea mănăstirii – era hotărâtă să-și impună punctul de vedere, arhimandritul Chiril a decis să fie receptiv și față de mănăstirea pe care, la început, o ignorase în totalitate, dovadă în acest sens fiind solitudinea manifestată în cele două adrese mai sus pomenite. Această reorientare a nacealnicului de la Orgoești, agreată de conducerea mănăstirii, precum și dorința acesteia de a nu încuraja răzvrătirile în cadrul așezămintelor monahale din subordine, ar putea explica de ce, și în raportul ieromonahului Nectarie și al schimonahului Iacov, întreaga vinovăție era atribuită părintelui Teodor. Ținând cont de faptul că, în paralel, arhimandritul Chiril continua acțiunea de câștigare a conștiințelor prin îndestularea stomacurilor monahilor, pentru a căror masă hărăzea nu numai „tot fructul” obținut „de la vitili schitului”, ci chiar și „fructul” provenit de la bivolițele personale ale „sfinției sale”, este lesne de înțeles de ce toți părinții „într-o unire au glăsuțit că nu au nicio neîmpăcare” cu nacealnicul lor⁴⁴.

Solitudinea manifestată de nacealnic față de mănăstirea Neamț este ilustrată și de atitudinea adoptată în problema actelor schitului, recunoscând că în posesia sa se aflau „10 bucăți documenturi”, pentru care dăsea numai „opis de numărul și cuprinderea lor”, deoarece, fiindu-i de către „stăpâniri” încredințate, înțelegea să le restituie cu aceeași „rânduială”⁴⁵. Ulterior, printr-o scrisoare din 7 iunie 1843, adresată arhimandritului Benedict, starețul mănăstirilor „Neamțu i Secu”, arhimandritul Chiril, care se declara bolnav, promitea că va îndeplini porunca referitoare la trimiterea documentelor schitului când se va face sănătos⁴⁶.

⁴⁴ *Ibidem.*

⁴⁵ *Ibidem.*

⁴⁶ *Ibidem*, f. 48.

În deplină concordanță cu cele cuprinse în raportul celor doi reprezentanți ai săi, la 23 ianuarie 1843, mănăstirea Neamț informa Comitetul Mitropoliei asupra celor constatate și asupra refuzului nacealnicului de a-i preda cele zece documente ale schitului. Totodată, exprimându-și „întru totu” hotărârea de a fi „ca o protectoră asupra aceluși schitișor”, adică de a veghea ca rânduielele să se „poată păzi după buna cuviință”, cinstitul comitet „cu smerenie” era rugat să lase asupra mănăstirii „toată buna îngrijire pentru acel schit spre a regularisi cele de cuviință” și să poruncească părintelui arhimandrit Chiril „ca să dea toate documenturile aceluși schitișor aici la mănăstire să stea în păstrare, precum a fost mai înainte”⁴⁷.

Odată cu acest raport, la Orgoești liniștea pare să fi fost definitiv instalată, în fondurile arhivistice consultate nemaîntâlnind nici un document care să amintească de această problemă. O fi contribuit la acest deznodământ atitudinea mănăstirii Neamț, care a trecut de partea nacealnicului, cât și, mai ales, trecerea arhimandritului Chiril la cele veșnice, în cursul aceluși an 1843, care lăsa neîmplinită promisiunea de a restitui documentele schitului.

Readucând la lumină „răzvrătirea” pe care rapoartele celor împuterniciți să o cerceteze au pus-o în seama ieroshimonahului Teodor și a celor câțiva susținători ai săi, am avut în vedere nu numai insolitul unei astfel de situații, cât, mai ales, faptul că derularea acestui eveniment prilejuiește ocazia unor constatări care, fără intenția de a efectua o analiză temeinică, conturează câteva aspecte legate de viața monahală din Moldova, la mijlocul secolului al XIX-lea.

În primul rând, se impune constatarea că între acceptarea celor trei voturi monahale, odată cu tunderea în monahism, și respectarea întocmai a acestora, în unele situații, putea să se producă o ruptură ireparabilă. Făcând această constatare avem în vedere că unii egumeni se foloseau de funcția lor pentru a acumula averi personale prin însușirea unor cote din veniturile așezămintelor pe care le conduceau, că unii dintre aceștia aveau „apucături boierești”, înțelegând prin aceasta că, rupându-se de mulțimea monahilor, se înconjurau de câte o suită de apropiați, împreună cu care duceau o viață de huzur, în totală contradicție cu nevoița pe care o presupunea viața monahală. Acest mod de a înțelege îndeplinirea misiunii de nacealnic nu putea provoca decât

⁴⁷ *Ibidem*, f. 46.

indignarea celor care optaseră pentru viața monahală pentru ca, prin rugăciune și nevoiță, să dobândească îndumnezeirea. Putea, de asemenea, să ofere un exemplu – negativ, desigur – celor care, stăpâniți de convingeri și motivații mai puțin ferme, se puteau lăsa ispitiți de dorința de a dobândi și ei funcții care să le asigure un mod de viață privilegiat.

O altă constatare ar fi aceea că practica favoritismului, atât de des întâlnită – atunci și astăzi – în lumea mirenilor, era prezentă și în lumea bisericească, inclusiv în lumea monahală; cei aflați în fruntea bisericii (episcopi, mitropoliți) puteau încălca rânduielile în vigoare pentru a-și impune favoriții în posturi profitabile, uneori în funcție de preferințele acestora. În astfel de situații, ce încălcau atât dreptul ctitoricesc, cât și tradițiile statornicite, apariția fenomenului de respingere – manifestat prin scindarea comunității monahale în tabere adverse, prin izbucniri ale trufiei și ale mâniei, incompatibile cu votul ascultării – pare, dacă nu firească, măcar de înțeles.

Ar mai fi de constatat și starea conflictuală în care puteau ajunge, din cauza unor astfel de practici, instituții de frunte ale bisericii precum, în cazul de față, Comitetul Mitropoliei și al Mănăstirilor Pământene și conducerea mănăstirilor Neamț și Secu. Atitudinea atât de vehementă a Comitetului Mitropoliei care, fără a efectua vreo cercetare, hotărâse sancționarea promptă a celor considerați vinovați de răzvrătire, acuzând mănăstirea Neamț de complicitate cu răzvrătorii, precum și atitudinea conducerii acestei mănăstiri, care, în modul cel mai evident, căuta pretexte pentru a nu pune sancțiunea în aplicare, străduindu-se, în același timp, să determine implicarea ctitorei în susținerea poziției sale, reprezintă indicii clare cum că ceea ce se întâmpla la schitul Orgoești avea un substrat mult mai serios decât o banală „neîmpăcare” survenită între monahii de acolo, că sub aparența unui conflict între egumen și monahii păstoriți de acesta se confurtau interese mult mai importante.

Câteva documente, anterioare declanșării și derulării „răzvrătirii”, ne sugerează că la originea evenimentelor petrecute în anii 1842-1843 s-a afla dania din 27 decembrie 1819 prin care răposatul stolnic Emanoil (Manolachi) Sturza afierosise bunurile sale „schitului Horgueștii”, schit închinat mănăstirii Neamțului, cu condiția ca părinții acestor două așezăminte monahale să nu aibă voie „a le înstrăina sau a le schimba cu nimine, **ci să fie a schitului și a m-rii**”⁴⁸. Știut fiind câte probleme poate

⁴⁸ DANIC, Fond Mănăstirea Neamț, dos. 62, f. 9.

provoca o stăpânire dublă asupra aceleiași proprietăți, mănăstirea Neamț a înțeles să evite neajunsurile ce puteau decurge dintr-o astfel de situație, trecând în stăpânirea și în folosul său toate bunurile dăruite de către răposatul. Întrucât știrea despre efectuarea acestei danii ajunsese și la Orgoești, arhimandritul Chiril Cazamir a întreprins, în februarie 1841, o vizită ctitorului Casandra Costachi pentru a-i aduce la cunoștință că schitul nu beneficia de pomenita danie. În consecință, la 15 mai 1841, Casandra Costachi îl informa pe mitropolitul Veniamin Costachi că de dania răposatului Emanoil Sturza se folosea doar mănăstirea Neamț, rugându-l să ceară actul de danie de la starețul nemțean pentru a afla „cui se cuvine ace danii” și, în caz că se cuvine schitului, „fără întârziere... să i să de în stăpâniri”⁴⁹. Conformându-se rugăminții cumnatei sale, mitropolitul s-a adresat mănăstirii Neamț care, răspunzând „înaltei stăpânești porunci”, îi trimitea, la 24 iunie 1841, actul „răposatii spătăresi Safta și a cucoanii Casandrii..., cu cari supun acestii m-rii Neamțu schitu Negumireștii Noi, ce acum se numește Orgoeștii”, cu rugămintea ca, după efectuarea copiei necesare, originalul să fie restituit⁵⁰. În mod firesc, la 26 iunie 1841, mitropolitul, aflat la mănăstirea Slatina, restituind documentul primit, îl lămurea pe starețul nemțean că el sollicitase actul de danie al „răposatului Emanoil Sturza, frății fostului domn Ioan Sturza, cătră schitul Orgueștii”, adăugând „cerire de a să trimeti cât mai în grabă”⁵¹. Răspunsul la acest nou demers al mitropolitului ne dovedește că starețul de la Neamț și colaboratorii lui apropiați erau foarte exersați în tactica tergiversării, atunci când interesul propriu impunea o astfel de atitudine, răspunzând că „făcându-să pătrunzătoare sprafcă”⁵² în arhiva m-rii, s-au găsit aciastă scrisoare de danii” a răposatului Emanoil Sturza „prin cari dănuiește moșia Hrițani și niște robi”, adăugând rugămintea de a porunci resituirea ei⁵³. Întrucât scrisoarea de danie a lui Emanoil Sturza cuprindea toate moșiile hărăzite spre afierosire, putem să ne dăm seama că nici de această dată mănăstirea Neamț nu punea la dispoziția mitropolitului actul solicitat. De altfel, credem că respectivul document nici nu a ajuns vreodată în mâinile mitropolitului, deoarece, în acest caz, el s-ar afla astăzi în depozitele Arhivelor Statului din Iași, nu al celor din București.

⁴⁹ *Ibidem*, dos. 72, f. 3.

⁵⁰ *Ibidem*, f. 4.

⁵¹ *Ibidem*, f. 6.

⁵² sprafcă = căutare, cercetare.

⁵³ DANIC, Fond Mănăstirea Neamț, dos. 72, f. 22.

În sprijinul acestei ipoteze invocăm și faptul că în opisul documentelor schitului aflate în posesia arhimandritului Chiril, documente pe care i le-ar fi dat mitropolitul, după ce le luase de la mănăstirea Neamț, nu figurează niciun act de danie provenit de la Emanoil Sturza. În consecință, afirmația arhimandritului Benedict, potrivit căreia toate documentele schitului fuseseră predate mitropolitului, iar el le înmânase nacealnicului Chiril, afirmație reluată și într-o scrisoare din 9 decembrie 1842, adresată Comitetului Mitropoliei⁵⁴, trebuie privită cu rezervele de rigoare, mai ales că din corespondența mai sus pomenită rezultă foarte clar că actul de închinare a schitului fusese restituit imediat, cu precizarea că nu acela fusese solicitat.

Este de presupus că problema cuvenitei părți din dania răposatului stolnic, ce ar fi trebuit să revină schitului Orgoești, a fost târăgănată de către cei interesați până în ianuarie 1842, când Veniamin Costachi a fost constrâns de către Mihail Sturdza să renunțe la funcția de mitropolit. În aceste condiții, mănăstirea Neamț a scăpat de cel mai redutabil oponent, care, în virtutea autorității funcției de întâi stătător al bisericii țării, ar fi putu tranșa chestiunea în favoarea schitului Orgoești. Mai rămânea în seama mănăstirii doar înfruntarea arhimandritului Chiril, care, deși era susținut de Comitetul Mitropoliei, putea fi anihilat cu sprijinul ctitorei Casandra Costachi. În acest scop, nu este exclus ca mănăstirea să fi recurs și la o altă modalitate de aplicare a principiului machiavelic „scopul scuză mijloacele”, principiu preluat din domeniul politicii și pentru soluționarea unor probleme bisericesti. Făcând această afirmație, avem în vedere posibilitatea ca acuzația Comitetului Mitropoliei să fi fost întemeiată, „răzvrătirea” monahilor „nemțeni”, în frunte cu părintele Teodor, să fi fost pornită în înțelegere cu conducerea mănăstirii Neamț pentru a putea determina intervenția ctitorei în scopul intimidării nacealnicului. Să ne amintim că, în scrisoarea adresată Casandrei Costachi la începutul lunii mai a anului 1842, mănăstirea nu părea prea îngrijorată de ceea ce se întâmpla la Orgoești, considerând acțiunea monahilor de acolo doar o „tânguire” împotriva „obiiduirilor” pe care le suportau din parte nacealnicului. Faptul că – deși nu vedea nimic răzvrătit în „tânguirea” monahilor orgoeșteni – se adresase imediat ctitorei, dovedește, în opinia noastră, intenția mănăstirii de a se folosi de ocazie pentru a-l compromite și intimida pe nacealnic, în vederea renunțării la dania lui Emanoil Sturza, pentru a încerca obținerea unui

⁵⁴ DJANI, Fond Mitropoliei Moldovei și Sucevei, dos. A6/1842, f. 23.

nou sprijin material în favoarea schitului și, mai ales, pentru a se folosi de autoritatea acesteia în scopul restabilirii controlului său deplin asupra schitului Orgoești. Tergiversând, sub diverse pretexte, punerea în aplicare a măsurilor punitive hotărâte de Comitetul Mitropoliei, Mănăstirea Neamț nu făcea altceva decât să aștepte repunerea ei, prin atitudinea categorică a Casandrei Costachi, în drepturile de care, în opinia sa, ar fi deposedat-o fostul mitropolit prin preluarea – această afirmație, nefiind adevărată în totalitate – tuturor documentelor schitului, inclusiv a actului de închinare, urmărind prin aceasta să pună schitul la discreția nacealnicului atât timp „cât va fi în viață”⁵⁵.

Spre concluzia unei înțelegeri între „răzvrătitori” și mănăstirea Neamț ar conduce și corelarea acțiunii părintelui Teodor cu demisia forțată a mitropolitului, ce pare mai plauzibilă în cazul unei mari mănăstiri, obișnuită cu implicarea în intrigile desfășurate la cel mai înalt nivel, decât în cazul unui fost nacealnic de la un schițor rățăcit prin pădurile de la obârșia Horăieții. Și sfârșitul „răzvrătirii” pare să conducă la aceeași concluzie. Să nu uităm că liniștea a fost restabilită abia atunci când mănăstirea Neamț și-a trimis oamenii la fața locului, adică după ce ctitora a cerut în mod hotărât ca rezolvarea problemei să fie lăsată în seama mănăstirii, după ce Comitetul Mitropoliei îi ceruse în mod repetat să intervină – fapt ce echivala cu recunoașterea autorității sale asupra metocului său – și după ce arhimandritul Chiril își recunoștea subordonarea acceptând ideea restituirii documentelor. Din acest moment, mănăstirea a revenit la principiul lui Machiavelli, declarându-l răspunzător de cele întâmplate pe părintele Teodor, asupra căruia – lucru demn de reținut – nu pronunța nicio sancțiune, situație ce ar părea justificată de faptul că, în timpul anchetei, dovedit fiind ca vinovat, fugise din schit. Prezența în fruntea schitului de la Orgoești, atestată din 1845 până în 1850, a unui nacealnic cu numele Teodor, deținător al aceluiași rang de ieroshimonah, care folosea exact aceeași formulă de semnare a documentelor, în cazul că ar fi vorba de aceeași persoană, ar reprezenta dovada că mănăstirea Neamț, pe deplin mulțumită de rezultatele „răzvrătirii”, nu-l lăsase nerăsplătit pe principalul „răzvrătitor”.

Încercând o evaluare a acestor evenimente petrecute la schitul Orgoești, se poate face aprecierea că mănăstirea Neamț a obținut un

⁵⁵ DANIC, Fond Mănăstirea Neamț, dos. 72, f. 32.

beneficiu total: a abătut atenția celor interesați de la problema care generase confruntarea, rămânând să stăpânească singură tot ceea ce dăruise Emanoil Sturza, a obținut reconfirmarea autorității sale asupra schitului, l-a adus sub ascultare pe arhimandritul Chiril, care s-a angajat să restituie documentele aflate în posesia sa. Într-o perspectivă mai îndepărtată, este posibil ca evenimentele din anii 1842-1843 să fi afectat serios prestigiul de care schitul se bucura în zona respectivă, deoarece confruntarea dintre cele două tabere depășise cu mult „zaplazul” ce înconjura respectivul așezământ monahal, provocând - potrivit exprimării arhimandritului Chiril - și „sminteala mirenilor”. Așa stând lucrurile, nu este exclus ca „răzvrătirea” să fi avut și ea rolul său în hotărârea de desființare a schitului pe care guvernul lui Al. I. Cuza a adoptat-o în 1860.

Résumé

„LA REVOLTE” DE L’ERMITAGE ORGOEȘTI

Pendant les années 1842-1843, dans le cadre de la collectivité monacale de l'ermitage Orgoștii Noi, subordonné au grand monastère de Neamț une „révolte” de la majorité des moines contre l'archimandrite Chiril Cazamir a eu lieu. En apparence, cette „révolte” était provoquée par des mécontentements déterminés par l'indifférence manifestée par le prieur vis-à-vis du respect des règles monacales et de l'administration des biens de l'ermitage. Une analyse plus approfondie des événements conduit pourtant à la conclusion que „la révolte” semble avoir été organisée par le monastère de Neamț en vue de regagner la position qu'il avait eue vis-à-vis l'ermitage, position dont l'évêque métropolitain de la Moldavie l'avait dépourvu en faveur de l'archimandrite Chiril.